

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Az általános műveltség fogalma és jelentősége az újabb pedagógiában.

Kevés olyan fogalom van a pedagógiában, amely miatt több és — tegyük mindjárt hozzá — meddőbb szóharc folyt volna, mint az általános műveltség fogalma. Minálunk immár oda fejlődött a dolog, hogy ma már alig mer az ember általános műveltségről beszélni, mert egyre jobban terjed az a fölfogás, amely az általános műveltség fogalmát hangzatos, de egyúttal üres jelszónak minősíti. A német pedagógiai irodalomban is sok vitára adott okot ez a szélteben használt kifejezés. Sok mindent írtak róla, csak éppen a legfontosabb dologról feledkeztek meg, arról, hogy pontosan kifejtsék a fogalmi tartalmát. Ezt a mulasztást akarja pótolni *Dr. P. Dietering* egy hosszabb értekezésben, amely kritikai vizsgálódások alapján igyekszik tisztázni az általános műveltség fogalmát. (*Pädagogische Studien*. XXXII. évfolyam 1911.)

Először is megállapítja, hogy a fogalomhoz a legkülönbébb tartalmat fűzték. Majd enciklopédikus tudást értettek rajta, majd egyértelműnek vették a formális képzéssel, majd szembeállították a szakműveltséggel. Dietering először formális oldaláról vizsgálja a szóban lévő fogalmat, s arra az eredményre jut, hogy az általános műveltség voltaképen nem egyéb, mint amit Herbart egyetlen, sokoldalú érdeklődésnek nevez (*das gleichschwebende, vielseitige Interesse*), s amely Herbart szerint a nevelő oktatásnak a célja. Nagy tévedés volna azonban azt hinni, hogy az érdeklődésnek az a sokoldalúsága, amiről Herbart beszél, a tantárgyaknak számától függ. Herbart maga többször nyomatékosan tiltakozik ez ellen a félreértés ellen. Nem a tantárgyaknak tarka sokféleségén fordul meg az érdeklődésnek kívánatos sokoldalúsága, hanem azon, hogy hányféle irányú és milyen mély érdeklődést tud az oktatás fölkeltetni a maga anyagával. Ennélfogva a nevelőnek olyan tárgyakra van szüksége, amelyek tartós és messzire elágazó érdeklődést biztosítanak. Ami csak

rövid ideig szórakoztat, ami az érdeklődést csak egyoldalúan foglalkoztatja, az nem sokat ér a nevelés szempontjából. Viszont annál értékesebbek s bőven ki is aknázandók az olyan tárgyak, amelyek az érdeklődésnek különféle fajait táplálják. Megjegyzendő, hogy Herbart kellő figyelemre méltatja az általános műveltségnek anyagi oldalát, tartalmi vonatkozását is, mert hiszen az érdeklődés nagyban függ a tantárgyaktól. Éppen ezért az oktatásnak a sokoldalú tudás is célja. Hogy mi legyen ennek a sokoldalú általános műveltségi tudásnak az anyaga, tartalma, ennek megállapításában Herbart szerint mindig a kor szükségletei az irányadók. A nevelés ugyanis nem valami különálló világ, a mindennapi élettől teljesen elrekesztett terület, hanem szerves alkotó része az illető kor, nép, család egész szellemi és anyagi kultúrájának.

Mármost az a kérdés van hátra, milyen mértékben adhat a nevelés a gyermeknek ilyen általános műveltséget. Minthogy ennek a műveltségnek megszerzése az egész életre szóló föladat, természetesen, hogy az iskolának csak szerény része lehet e nagy föladat megoldásában, mert az iskola hatása mindenféle korlátok közé van szorítva, főként pedig rövid időre terjed. Az iskola csak az előkészítő szerepét játszhatja. Csak egy részét végezheti el az elvégzendő munkának, az általános műveltségnek csak az elemeit közvetítheti, azokat az elemeket, amelyek biztos alapul szolgálnak a helyes továbbépítéshez. Éppen ezért a nevelőiskola nem adhat szakismereteket, nem sajátíttathat el különleges készségeket, nem nevelhet valamely meghatározott életpályára. Mesterségét kinek-kinek az illető mester mellett kell megtanulnia, nem az iskolában.

Az általános műveltség fogalma igen heves támadásoknak volt kitéve az individualizmus részéről. Az állították, hogy a pedagógia az általános műveltség örve alatt elnyomja a kialakulóban lévő egyéni sajátosságokat, lehetetlenné teszi az erős és határozott, eredeti egyéniségek kifejlődését, pedig korunknak éppen ilyenekre volna szüksége.

E váddal szemben el kell ismerni, hogy a gyermek sajátos egyéniségének bizonyos észszerű határok közötti figyelembevétele kétségtől jogosult követelmény. Másfelől azonban rá kell mutatni arra is, hogy az egyéniség jogainak folytonos hangoztatása megteremtette az egyéniségnek bálványként való tiszteletét, melyet teljesen elbűvölt a *Sichausleben* nagyhangú jelszava, s mely azt akarja, hogy mindnyájan föltétlen hódolattal boruljunk térdre minden egyéniség előtt. A pedagógiában mindenesetre tiltakozni kell az ilyen túlzott individualizmus ellen, bár viszont épp úgy el kell ítélni holmi iskolai kiskirályoknak minden egyéni érvényesülést elnyomó dölyfös zsarnokságát. Az egyéniségimádó individualizmus megtette századunkat a

gyermek századának, s ezzel a gyermeket akarta minden más dolognak mértékévé tenni. Szerinte a gyermek körül kell mindennek forognia, a gyermek hajlamaihoz és kívánságaihoz kell mindennek igazodnia. Ne avatkozzunk bele a gyermeki egyéniség fejlődésébe, hagyjuk a természetet munkálkodni, akkor jó lesz minden. Ez bizonyára visszahatás azoknak az iskolai félisteneknek gőgje ellen, akik túlságos fontosságot tulajdonítottak saját személyüknek, a világ középpontjának hitték magukat, s nem sokat törődtek a gyermek egyéniségével, mert főelvük ez volt: *Voluntas mea suprema lex*. A dolgok fejlődése itt is azt bizonyítja, hogy a végletek találkoznak. Azelőtt a gyermek semmi volt, a nevelő minden, ma pedig fordítva szeretnék némelyek, hogy a nevelő legyen semmi, a gyermek minden. E két szélsőség között a középút lesz helyes. A gyermeknek kétségkívül vannak jogai, s ezeknek érvényesülniök kell az elnyomókkal szemben, de nem szabad ezeket a jogokat annyira kiterjeszteni, hogy a gyermekből oltárképet csináljunk, mely előtt nemcsak a szülőknek, hanem a nevelőknek is térdenállva kell imádkozniok. A forradalmi pedagógusok hihetetlen túlzásokra vetemedtek. *Ellen Key* például azt kívánja, hogy jöjjön el a pedagógiai vízőzön, mely után a mai nevelési rendszerből kő kövön nem marad. *Pudor* szerint a mai iskolák börtönök, melyek rendszeresen szellemi nyomorékokat nevelnek. Az efféle vészkiáltások minálunk is visszhangra leltek. Újra körülhordozták az országban a véres kardot, s tudtul adták mindenkinek a rémséges hírt: *Kezdődik az emberbutítás!* Némelyek az inkvizíció szokincsből válogattak a nevelés eljárásának jellemzésére. Az iskolát kikiáltották a kultúra legnagyobb veszedelmének, s az államnak szemére lobbantották, hogy iskoláival rendszeresen megöli a csfrázó szellemi életet. Az embernek mosolyognia kell, ha látja, hová ragadott némelyeket az újítás mámorá. *Bonus Artúr* szerint ahol az iskola megvetette a lábát, ott madár nem énekel többé soha, ott fű nem nő többé soha, vagyis magyarán szólva, a nevelők munkája egyértékű a tatárjárással!

Ezek az ultramodern pedagógusok azt hirdetik, hogy teljesíteni kell a gyermeknek minden kívánságát. Irtózáttal emlegetik a kötelesség szót, s úgy tekintik, mintha csak a gyermekek megkínzására eszelte volna ki valami kegyetlen ósdi pedagógus. Mindig csak engedni, ez a jelszavuk, s nagyon vigyázni, hogy meg ne sértsük valahogyan a gyermekeket, ezeket a kis nebántsvirágokat. Eljött az az idő, így kiáltanak föl, amikor a gyermekeket szenteknek tekintjük! Ne kívánjunk a gyermektől semmit, ne szabjunk ki neki semmi teendő, hadd tegye amit akar. Hagyjuk szabadjára a gyermeket, ne zavarjuk a természet működését. Eszerint a nevelés titka abban rejlenék, hogy — ne neveljünk!

Fölösleges több szót vesztegetni ennek a túlzó egyéniségkultusznak fonákságára. A nevelőnek mindenesetre meg kell figyelnie növendékének természetét, egyéni tulajdonságait, szeretettel bele kell merülnie a zsenge gyermeki lélek tanulmányozásába, nem szabad durván, erőszakos kézzel beleavatkoznia az érzékeny gyermeki lélek fejlődésébe, nehogy gyáva rabszolgalelkeket vagy elkeseredett világgyűlölőket neveljen. Nem szabad a gyermekeket örökké pórázon tartani, valamennyiüket egyazon rendszer merev keretei közé szorítani, mindegyiküktől ugyanazt követelni. Viszont azonban egyéniségkultuszt űzni, mindent vakon tisztelni és jóváhagyni, ami az egyénben megnyilvánul: szintén helytelen eljárás. Az egyéniségre vonatkozólag a leghelyesebb álláspont a pedagógiában az, hogy mindenkiből a legjobbat fejlesszük, ami belőle fejleszhető. Ennélfogva a nevelőnek különbséget kell tennie neveltjének jó és rossz egyéni vonásai között, s egyrészt elő kell mozdítania az egyéniség jó oldalának kifejlődését, másrészt meg kell akadályoznia a rossz tulajdonságok megerősödését.

Sok támadás érte az általános műveltség fogalmát a politizmus részéről is. Főképp *Kerschensteiner (Grundfragen der Schulorganisation)* igyekezett neveltségessé tenni a «modern Herbartianusoknak» azt az elvét, hogy általános műveltséget kell adni az ifjúságnak. Szerinte nem általános műveltségre, hanem szakműveltségre van szükség lehetőleg már a népiskolában, mert a sokoldalú képzettség adására való törekvés úgysem egyéb, mint a Danaidák hordójának töltögetése. Kerschensteiner az iskolát kis államocskává akarja tenni, amely foglalkozásaival kicsiben visszatükrözi a nagy társadalom életének képét. Ebben a miniatűr államban a leendő állampolgárok szorgalmasan készülének leendő hivatásukra. Szóval ez a pedagógiai irány bevallottan az államnak akar nevelni, tehát az egyén csak annyiban érdekli, amennyiben az államnak, az összességnek közvetlen haszna van belőle. Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy ebbe a szélsőségbe, a legegyszerűbb politizmus álláspontjára csak kevesen fogják Kerschensteinert követni. Az iskola és az állam szoros kapcsolatban van ugyan egymással, de a köztük lévő viszonyt egészen másképp kell helyesen fölfognunk. A nevelésnek elő kell készítenie a gyermeket az állami közösség keretén belül eltöltendő életre, ha meg akarja óvni különféle konfliktusoktól, de azért az iskola nem lehet kisebbitett hasonmása az életnek, mert csak egyik tényezője annak. Éppen ezért, bár el kell ismerni, hogy az állam jóléte is függ az ifjúság nevelésétől, ebben a tekintetben sem szabad az iskolát túlbecsülni az élet rovására. Hiába, az élet maga sokkal fontosabb és nagyobb hatású tényező, mint az iskola, amely csak egyik szála az élet ezerágú szövedékének. A népek életének új korszakai nem az iskolában kez-

dődnek. A nemzetek virágzását vagy hanyatlását a nagy politikai és gazdasági események okozzák: nagy háborúk, nagy politikai és társadalmi átalakulások, forradalmak, a technika és tudomány haladása. Mindez új tartalmat ad a felnőttek életének, s az így megújított élet aztán beáramlik az iskolák termeibe is. Eszerint az iskola és az élet, a nevelés és az állam jóléte között kölcsönös függő viszony van ugyan, de tisztában kell lennünk e viszony két tagjának különböző fontosságával.

(Székesfehérvár.)

Dr. Nagy József.
